

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI YATIRIM ÖNCESİ VE SONRASINDA BANKA PERFORMANSININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Güliz Lerzan AVŞAROĞLU***

İrge ŞENER****

ÖZ

Küreselleşmenin etkisiyle bilginin, paranın, teknolojinin ülkeler arasında dolaşımı sanki tek bir ülke varmış gibi hızlanmış, bu değişimden olumlu şekilde yararlanmak isteyen birçok ülke iç piyasalarını yabancı yatırımcılara açmıştır. Türkiye’de, 1980’lerden sonra görülen liberalleşme hareketleri sayesinde özellikle bankacılık sektörünün kârlılığının yüksek oluşu göz önüne alındığında yabancı yatırımcının dikkatini çekmiştir. Bunun sonucunda; ekonomik krizler yaşanmasına rağmen yasal düzenlemeler sayesinde güçlü bir yapıya kavuşan Türk bankacılık sektörü, dış kaynaklı yatırım almaya devam etmiştir. Bu çalışmada; söz konusu yatırımların bankacılık sektöründe hangi stratejilerle yapıldığı; ve bu stratejilerin 2001 krizinden günümüze kadar devam eden dönemde yayımlanmış olan bankaların çeşitli rasyoları ışığında incelenerek bahse konu yatırımların bankaların performanslarına etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre, belirlenen finansal oranlar çerçevesinde, yabancı sermaye tarafından yatırım yapılan 6 özel banka ile özel sermaye tarafından yatırım yapılan 8 yabancı bankanın performanslarında önemli farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Yabancı Yatırım, Performans, Bankacılık Sektörü.

* Bu çalışma 23-25 Eylül 2020 tarihlerinde Erciyes Üniversitesi’nde düzenlenen 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi’nde sunulan bildirinin geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmış ve Ithenticate intihal taramasından geçirilmiştir

*** Doktora Öğrencisi. Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, lerzan.avsar@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6804-8738>

**** Doç. Dr. Çankaya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, irge@ankaya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1876-9411>

Makalenin gönderilme tarihi: 18 Şubat 2020

Kabul tarihi: 23 Eylül 2020

A RESEARCH ON EVALUATION OF BANK PERFORMANCE PRE AND POST FOREIGN INVESTMENT IN TURKISH BANKING SECTOR

ABSTRACT

Due to the effect of globalization, the movement of knowledge, capital, technology among countries accelerated as if there exists only one country; and most of the countries that wish to positively benefit from this change opened their markets to foreign investments. In Turkey, the profitability of banking sector after 1980s through liberalization, attracted special interest of foreign investment. As a result, despite economical crises, Turkish banking sector continued to gain foreign investment due to strengthening based on legal regulations. In this study, the strategies undertaken for such investments are examined in the light of various ratios for a period from 2001 until today and the effect of the investments on the performance of banks was tried to be measured. According to the findings, within the frame of calculated financial ratios, it was determined that no significant difference exist between 6 private banks with foreign capital and 8 foreign banks with private capital.

Keywords: Foreign Investment, Performance, Banking Sector.

GİRİŞ

Bankacılık sektörü, sürdürülebilir ekonomik büyüme için ülke ekonomilerinin yanı sıra dünya ekonomisi için de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bir taraftan yabancı sermayeli bankaların ülkelerine girişlerini teşvik etmekte ve bununla birlikte yerel bankaların da yabancı ülkelerde faaliyet göstermelerine imkan tanımaktadır. Yabancı bankaların faaliyet göstermelerine izin verilmesinin bir nedeni, yabancı sermaye girişi ile yerel piyasaların geliştirilmesinin ve böylece daha iyi ve düşük maliyetli hizmetlerin sağlanması, daha iyi kaynak ve teknolojinin sunumu ile yerel finansal piyasaların etkinliği ve kalitesinin geliştirilmesidir (Claessens ve diğerleri, 2001; Fries ve Taci, 2005; Jiang ve diğerleri, 2013).

Birçok çalışmada (örneğin; Claessens ve diğerleri, 2001; Berger ve diğerleri, 2009; Jiang ve diğerleri, 2013), yabancı yatırımların yerel bankaların etkinliğinde artışa neden olduğu tespit edilmiş; ayrıca, bankacılık sektöründe yabancı yatırımların daha kârlı olduğu belirlenmiştir (Işık ve Hassan, 2003). Yabancı yatırımların yüksek gelir seviyesi olan bir ülkeye ait olması, yerel düzenlemelerin görece olarak zayıflığı, yabancı yatırımın ait olduğu ülkenin yatırım yapılan ülke ile aynı dil ve benzer düzenlemelere sahip olması, yabancı yatırımın büyük olması ve yüksek bir pazar payına sahip olmasından dolayı yabancı bankaların performanslarının yerel bankalardan daha fazla olduğu ileri sürülmüştür (Claessens ve Van Horen, 2012). Ancak, yabancı yatırımı olan yerel bankaların daha yüksek faiz oranları ile kârlılıklarının azalması, verimsiz ve daha az rekabetçi olması da söz konusu olabilmektedir (Lensink ve diğerleri, 2008).

Bankacılık sektöründe, yabancı yatırımların farklı nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle, firmaların uluslararası faaliyetlerinin artması neticesinde bankaların yabancı ülkelerde müşterilerine hizmet sağlamak amacıyla, müşterilerinin

operasyonlarının bulunduğu ülkelerde yatırım yaptıkları tartışılmıştır (Goldberg ve Saunders, 1980). Müşterilerinden sonra diğer ülkelere yatırım yapılmasının yanı sıra, bankaların diğer ülkelerdeki yatırımlarının bir diğer nedeni ise yerel piyasalardaki fırsatlardır. Focarelli ve Pozzolo (2001) tarafından yapılan ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 6 gelişmekte olan ülkedeki 143 bankanın örneklemine oluşturduğu çalışmada, yabancı bankaların, ekonomik büyüme beklentilerinin yüksek olduğu ülkelere yer alma eğilimlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ülkeler arasındaki yasal ve kurumsal farklılıklar, ülkelere giriş ve operasyon maliyetlerini artırabileceğinden, bankaların yabancı ülkelere yatırım kararlarında önemli bir yeri bulunmaktadır (Lensink ve diğerleri, 2008). Yabancı banka yatırımlarının, bankacılık operasyonlarında düzenleyici kısıtlamaların daha az olduğu ülkelere yöneldiği tespit edilmiştir. Ayrıca, yabancı bankalar için kuralların ve düzenlemelerin katı olduğu yerel pazarlara yabancı bankaların iştirakleri aracılığıyla girdikleri belirlenmiştir (Forcaelli ve Pozzolo, 2001).

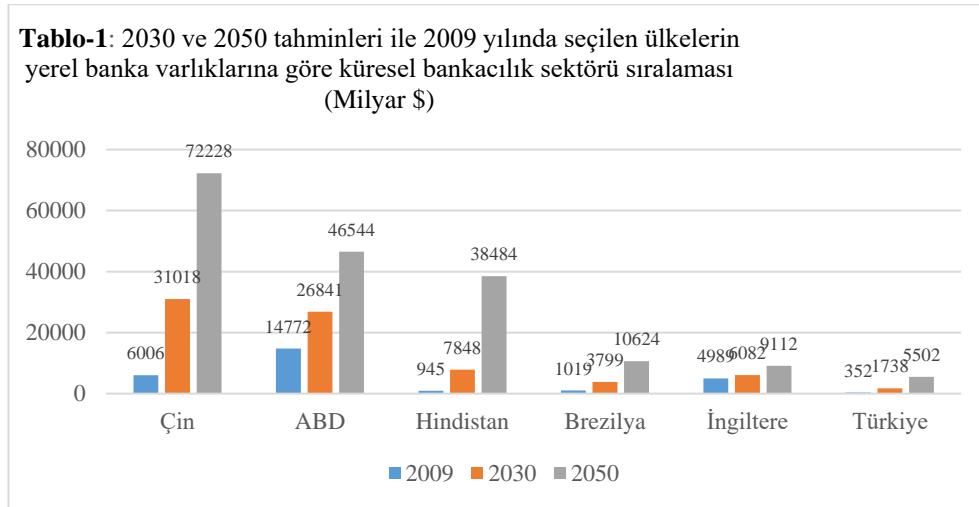
Pazar büyüklüğünün oluşturduğu fırsatlar, teşvik tedbirlerinin varlığı, özelleştirme uygulamaları, vergileme politikaları, rekabet yapısının sunduğu avantajlar nedeniyle Türk bankacılık sektörü yabancı yatırımlar için cazip bir sektördür (Sabır, 2002:3). Türkiye'de 1980 yılında yaşanan askeri darbe ve sıkıyönetim sonrasında yeniden çok partili hayata geçilmesinin ardından, ekonomide liberalleşme eğilimi hızla artmıştır. Bu değişimin sonucunda sermaye hareketleri serbestleşerek gelişmiş ülkelerin doyumluğa ulaşmış piyasalarında faaliyet gösteren büyük sermayeli bankaları, gelişmekte olan ülkelere yeni gelişen sektörlerle giriş yapma eğilimine paralel olarak Türkiye'ye yabancı sermayenin girişini hızlandırmıştır. Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmenin etkisiyle bankacılık sektörü de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Ülkemizde ardı sıra yaşanan krizlerin en önemlilerinden biri olan ve özellikle bankacılık sektöründe derin etkileri olan 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından yeniden yapılandırılan bankacılık yasaları sayesinde krizin etkileri hızla silinmiştir. Bu hızlı gelişme, özellikle bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayenin dikkatini çekmiştir.

Türk bankacılık sektörünün üzerine eğilmeden önce, kısaca son 10 yıllık dönemde dünya bankacılık sektörü incelendiğinde; küresel bankacılık sisteminin sadece daha büyük ve daha kârlı değil, aynı zamanda son 10 yılda diğer 10 yıllık dönemlere kıyasla daha dayanıklı olduğu ölçümlenmektedir. The Banker'ın (2018) 2018'deki En İyi 1000 Dünya Bankası Sıralamasına göre, 2008 yılında 96,4 trilyon dolar olan toplam varlıklar 2018 yılında 124 trilyon dolara ulaşırken, 2008 yılında % 0,1 olan varlıkların getirisi 2018 yılında % 0,9 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, ana sermaye oranı (tier 1 capital), 2008'de % 4,4 iken 2018 yılında önemli ölçüde yükselerek % 6,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ancak 2007-2008 ekonomik krizinden bu yana yaşanan toparlanma, dünyadaki bölgeler arasında eşit olarak gerçekleşmemiştir. ABD bankaları, Avrupalı bankalar ile karşılaştırıldığında, çok sayıda önlemlerde önde yer almış, uyguladığı agresif politika müdahaleleri ve zorlayıcı düzenlemeler, ABD bankalarının daha

hızlı sağlığa kavuşmasına yardımcı olmuştur. Son dönemlerdeki olumlu GSYİH büyümesi, vergi indirimleri ve artan oranlar, sektörün durumunu daha da güçlendirmiştir (FDIC, 2018). Ancak, Avrupa'daki bankacılık sektörü için aynı durum söz konusu değildir. Yapısal eksiklikler, kapasite fazlası, düşük / negatif faiz oranları ve bir pan-Avrupa bankacılık düzenleme kurumunun yokluğu, Avrupa bankalarının kalıcı kârlılık zorlukları yaşamasına muhtemelen katkıda bulunmuştur (The Banker, 2018). 2020 yılında ise, COVID-19 genel ekonomide bir krize yol açmış olsa da, bankacılık sistemi ve banka-müşteri ilişkileri üzerindeki mükemmel bir müşteri deneyimi bakış açısıyla pozitif etki, sektörün dijitalleşmesi olarak da tanımlanabilir (KPMG, 2020 a).

Türk bankacılık sektörünün dünya üzerindeki payı küçük olmasına rağmen yurt içindeki sektör kârlılığı açısından incelendiğinde kazanımı oldukça yerindedir. Tablo-1'deki 2009 verileri ve 2030-2050 yıllarına ait tahmini verileri değerlendirildiğinde, banka varlıklarının Hindistan'ın arkasından 2030 ve 2050 öngörülerine göre büyüklüğü sırasıyla 4 ve 15 kat artacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan, bankacılık sektöründeki oranlardan biri olan risk maliyetleri sonrası kârlılık/gayrisafi milli hasıla oranlarına göre dünya ortalaması %5,1 olarak hesaplanırken Türkiye %4,5 ile AB üye ülkeleri ortalaması olan %4,2'nin üzerinde yer almaktadır (Visualcapitalist, 2020).



Kaynak: statista.com

Türk bankacılık sektörünün mevcut durumu, özellikle son yıllarda yabancı yatırımların dikkatini çekmiş ve Türk bankalarına yatırım yapan yabancı yatırımcılarda artış gözlemlenmiştir. Sektöre yabancı yatırımların girişi, ulusal sermayeli olan ve sektörde faaliyet gösteren yatırımcıların rekabeti, stratejileri, kazançları üzerinde etki yaratabilmektedir. 2020 yılına kadar pozitif yönde seyreden doğrudan yabancı yatırımlar 2020 yılında %49, yeşil alan yatırımları %37 oranında

azalmıştır (UNCTAD, 2020). Bu azalışa rağmen OECD verilerine göre bankacılık ve finans sektörüne yapılan yatırım miktarı 173.966,3 milyon dolar olmuştur (OECD, 2020). Bankacılık sektörüne yapılan yatırımlar, büyük meblağlarla ifade edilmesi sebebiyle yerli firmalarla ortaklık, yerel firmaların satın alınması veya yabancı sermayeli bankaların Türkiye’de temsilcilik açması gibi çeşitli şekillerde oluşmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı, yabancı sermayeli bankaların Türkiye’de bankacılık sektöründeki pay artışlarının hangi stratejiler ile gerçekleştirildiğinin belirlenmesi ve bu stratejilerin sonucunda bankaların finansal performanslarında oluşan değişimlerin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın birinci bölümünde Türkiye’de bankacılığın gelişimini anlamak adına tarihi süreci, ikinci bölümünde bankacılık sektöründe yabancı yatırımlar ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmakta olup, üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve bulguları özetlenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirmelere yer verilmiştir.

I. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bankacılık faaliyetinin, M.Ö 2000 civarında kentler arasında mal taşıyan çiftçilere ve tüccarlara tahıl kredisi veren Asur, Hindistan ve Sümer’li tüccarlarla başladığı kabul edilmektedir. Antik Yunanistan’da ve Roma İmparatorluğu döneminde, sektörde faaliyet gösteren tüccarların ihtiyacı olanlara borç vermelerinin yanı sıra mevduat kabul etme işlemlerine de başlamaları, Eski Çin ve Hindistan’da yapılan arkeoloji çalışmalarında da borç para ilişkilerine dair kanıtlara ulaşılması bankacılık faaliyetlerinin söz konusu dönemlerde devamlılığına işaret etmektedir (Hoggson, 1926). Günümüze yakın bir bankacılık sisteminin gelişimi ise, Ortaçağ ve Rönesans döneminde İtalya’da ve özellikle Floransa, Venedik ve Cenova’nın zengin şehirlerinde başlamıştır. Belli başlı ailelerin elinde bulunan sektör (Goldthwaite, 1995), güçlü bir yapıya sahip olduğunu 1472 yılından itibaren faaliyet gösteren İtalya’nın Siena merkezli Banca Monte dei Paschi di Siena ile ispatlamaktadır (Boland, 2009). Kuzey İtalya’dan Kutsal Roma İmparatorluğu boyunca ve XV ve XVI. yüzyıllarda Kuzey Avrupa’ya yayılan bankacılık faaliyetleri, XVII. yüzyılda Hollanda Cumhuriyeti’nde ve XVIII. yüzyıldan itibaren de Birleşik Krallık’ta güçlenerek devam etmiştir. XX. yüzyılın özellikle ikinci yarısında telekomünikasyon ve bilişim alanındaki gelişmeler bankaların operasyonlarında büyük değişikliklere neden olmuş ve bankaların büyüklük ve coğrafi yayılımının çarpıcı bir şekilde artmasına yol açmıştır. 2007-2008 mali krizi, dünyanın en büyük bankalarından bazıları da dahil olmak üzere birçok banka başarısızlığına neden olmuş ve banka düzenlemeleri hakkında çok fazla tartışmaya neden olmuştur (Boland, 2009).

Bankacılık alanında dünyadaki gelişmeler yukarıda özetlendiği gibi seyrederken Osmanlı İmparatorluğunun sanayi devrimini yakalayamaması nedeniyle, ülkede gelişme ve dışa açılma süreci yaşanmamış, bu nedenle bankacılık gelişmemiştir. Ekonomik sebebin yanı sıra, Osmanlıların özellikle askerlik ve

yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları, faizin haram olması gibi kültürel etmenler de sektörün gelişmemesinin sebepleri arasındadır. Bu nedenle Osmanlılar, para yönetimi konusunda başarılı olamamış ve Osmanlı para piyasaları yabancılar için spekülasyon karlarının yapıldığı bir kazanç kapısı olmaktan öteye gidememiştir (Sağlam, 1976: 247). Osmanlı Devletinde modern anlamda bir ticaret ve kredi bankası olarak kurulan ilk kredi kurumu 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Londra’da kurulan ve Fransız sermayesinin de katılımıyla Osmanlı Imperial Bankası adını alarak diğer bankacılık işlemleri yanında banknot çıkarma yetkisiyle donatılan bankadır (Kepenek ve Yentürk, 2005:21).

Osmanlı Devleti zamanında kurulan ilk ulusal sermayeli banka 1861 yılında kurulan “Memleket Sandıkları” olup daha sonra Ziraat Bankası olarak 1888 yılından itibaren faaliyetlerini sürdürmüştür. 1916 yılında yasayla kurulmuş bir kamu kurumu niteliği kazanan Ziraat Bankası, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet dönemine geçen ve günümüze kadar gelen en köklü ulusal kuruluşlardan biridir (Ziraatbank, 2019). 1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların şube açarak kendi ülkelerinin nüfus, etki alanı olarak seçtikleri bölgelerden faaliyetlerini yoğunlaştırmaları olmakla beraber, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir (Akgüç, 1987:16-17). İlerleyen yıllarda daha çok yerel olarak hizmet veren büyük kısmı tek şubeli 18 banka kurulmuştur. Bu bankalar, genel itibariyle tek şubeli ve yerel ihtiyaçları karşılamak için kurulmuş tarım ve ticaret bankaları olup zaman içinde bütün bu bankalar kapanmış veya başka bankalarla birleşmişlerdir (Aydemir, 2004: 13).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin devraldığı iktisadi yapı oldukça yıpranmış ve büyük ölçüde tarıma dayalı olması sebebiyle bu dönemin ilk yıllarındaki iktisat politikaları, bu yapının değiştirilmesine yönelik olmuştur (Şahin, 2009: 35). Osmanlı Devletinde ulusal sermaye ile kurulup Cumhuriyet dönemine intikal eden en önemli banka olan Ziraat Bankası 1924 yılında yeniden düzenlenmiş ve sermayesi artırılmıştır. Ayrıca Banka’ya tarım kesimine kredi vermenin yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme yetkisi verilmiştir. 1924 yılında kurulan İş Bankası ve 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası sayesinde devlet bankacılık alanında etkin biçimde yer almaya başlamıştır (Çivi, 1985: 98). 1930’lu yılların bulunduğu dönemde çoğunluğu tek şubeli olan ulusal sermayeli birçok banka kurulmuştur; bunun yanı sıra sayıları daha az olsa da yabancı sermayeli bankalar da bu dönemde faaliyetlerini ülkede sürdürmeye devam etmiştir (Erol, 2006: 37). Söz konusu dönemde kurulmuş olan ulusal sermayeli bankalar arasından bir kısmı güçlenerek şubeleşmelerine rağmen 2001 krizine kadar faaliyetlerine devam etmiş, krizi takip eden dönemde ise kapanmış veya diğer bankalar ile birleşmişlerdir (Akgüç, 1987).

1944-1960 yılları arasında yatırımların, modern işletmelerin, milli gelir ve nüfusun hızla artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok pay almaya başlaması ve piyasa için üretimin genişlemesi, ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde, bankacılık alanında

yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır (Akgüç, 1987: 75). Türk ekonomi tarihinde “Planlı Dönem” olarak adlandırılan 1960-1980 arasındaki dönemde ise Devlet Planlama Teşkilatı öncülüğünde oluşturulan kalkınma planları ile yönlendirilen ekonomiye destek olması açısından 5’i kalkınma ve 2’si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur (TBB, 2012:11-14). 1981-2001 yılları arasındaki dönemde ise finansal hizmetlerde serbestleşme ile fiyatların piyasalar tarafından belirlenmesi sağlanmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin olarak uluslararası standartlara uyum yönünde düzenlemeler yapılmış, özel sektör tarafından finansal kurumlara yatırım yapılmasını geçerli hale getiren bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır (Akgüç, 1987: 75).

Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörü açısından 2001 yılı zor bir yıl olmuştur. Ekonomik faaliyetlerin yanı sıra bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür. Banka sayısı başta olmak üzere, banka sayısının azalması nedeniyle toplam şube sayısı, çalışan sayısı, toplam aktifler dolar bazında azalmıştır (TBB, 2002: 5). 2001 yılında yaşanan büyük krizin atlatılması amacıyla bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimlerinden, teknik ve sermaye güçlerinden faydalanılması amaçlanmış, bu doğrultuda oluşturulan yapılandırma programı kapsamında, yabancı banka veya danışmanların kullanılması, yabancı sermayeli bankaların sisteme girmelerinin özendirilmesi ilkeleri yer almıştır (Chambers,2004:24-25).

2001 yılında yaşanan kriz sonrasında, özellikle son yıllarda Türk bankacılık sektörü, gelişmiş ülkelerde bulunan ve piyasa açısından doygunluğa ulaşmış uluslararası bankalar için cazip hale gelmiş ve Türkiye’de bu alanda yapılan yasal düzenlemeler sayesinde yatırımlar artmaya başlamıştır. Türkiye’de 2020 yılı itibariyle 55 banka hizmet vermektedir. Türkiye’de bankacılık sektörünün güncel durumu ile ilgili olarak KPMG tarafından 2020 yılında yayınlanan Bankacılık Sektörü ile ilgili raporda, sektörün 2018 yılında yaşanan küresel ve yurtiçi makroekonomik gelişmeler sonucunda yaşadığı zorlu bir yıl sonucunda, 2019 yılında resesyondan çıkan ve dengelenme adımlarına devam eden ekonominin maruz kaldığı riskler azalmamakla birlikte, kırılganlığının azaldığının görüldüğü ve 2018-2019 döneminde yaşanan çalkantıdan büyük hasar almadan çıkan ve “sınavını başarıyla veren” Türk bankacılık sisteminin, finansal koşulların yeniden öngörülebilir seviyeye gelmesi ile birlikte yeniden büyüme trendine gireceğinin işaretlerini verdiği belirtilmiştir (KPMG, 2020 b).

II. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI YATIRIMLAR İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ülkelerin ekonomik gelişmelerinin çok çeşitli etkenleri vardır. **Doğrudan yabancı yatırımlar** da bu etkenlerin arasında yer almaktadır. (Dunning, 1980; Blomstorm vd, 1992; Borensztein vd., 1998). Bu nedenle, birçok uluslararası ekonomik örgütün ilgisini çeken doğrudan yabancı yatırımlar için çok çeşitli tanımlamalar literatürde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma

Konferansına göre (UNCTAD, 2012), doğrudan yabancı yatırım (DYY), yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide bir işletmenin yönetimini kontrol ettiği veya yönetiminde söz sahibi olduğu uzun vadeli bir yatırım şeklidir. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yapılan açıklamaya göre de, bir ülkede bulunan yerleşik bir işletmenin başka bir ülkede bulunan işletmeyi kontrol ederek uzun dönemli getiri elde etmeyi arzuladığı uluslararası yatırım olarak tanımlanmıştır (Duce, 2003: 2-3). Doğrudan kontrol, doğrudan yabancı yatırımcı ile doğrudan yatırım alan işletme arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını ve işletme yönetiminin yatırımcı tarafından etkilenme derecesini ifade etmektedir (Patterson, Montanjes, Motala ve Cardillo, 2004: 25). **Yabancı Portföy Yatırımları** ise; doğrudan yabancı yatırımlar dışında kalan, daha kısa vadeli dolayısıyla daha az kalıcı, ticareti daha kolay, riske uygun en yüksek getirinin sağlanması için diğer bir ülkede hisse senedi, tahvil, bono şeklinde yapılan, yatırımcılara temettü ödemeleri, olası oy hakkı ve şirketin bir kısmının mülkiyetini veren yatırımlar olarak tanımlanmaktadır (Chaudhry, Farooq ve Mushtaq, 2014: 141-158).

Doğrudan ve “portföy yatırımları” olarak kısaca sözü edilen dolaylı yabancı sermaye yatırımları, yatırımcısına sağladığı yönetim yetkisi, yatırımın kapsamı, vade yapısı, yatırımcının taşıdığı risk, getirinin şekli ve kapsamı ile yatırımcının kimliği açısından farklılıklar göstermektedir (Tablo-2):

Tablo-2 Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Portföy Yatırımları Karşılaştırması

	Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Portföy Yatırımları
Yatırımcısına Sağladığı Yönetim Yetkisi	Yatırımcıya doğrudan yönetim yetkisi sağlamakta iken yerleşik ülkede kurulan şirket doğrudan yabancı şirketin denetimi altına girmektedir.	Yatırımcının şirket genel kurulunda vereceği oyla sınırlı olup, yönetimde etkin bir rol oynama amacı ve imkânı bulunmamaktadır.
Yatırımın Kapsamı	Yabancı yatırımcı genellikle sermayesinin yanı sıra teknolojisini, yönetim şeklini, üretim yöntemlerini ve marka değerini de getirmektedir.	Sadece sermaye girişi olmaktadır.
Vade Yapısı	Uzun vadeli ve kalıcı yatırımlardır.	Kısa vadelidir.
Risk Faktörü	Ülkede siyasi ve ekonomik anlamda olumsuz gelişmeler olması halinde yatırımcı bir üretim tesisini kolaylıkla satıp nakde çeviremeyeceği için daha fazla riskle karşı karşıyadır.	Bir kriz anında ülkeyi kolaylıkla terk edebileceği ve bu nedenle ülkede istikrarsızlığı artırıcı bir etki yaratabileceği için yatırım yapılan ülke açısından daha risklidir.

Getirinin Şekli ve Kapsamı	Getiri, kâr payı, sermaye kazancı, komisyonlar, transfer fiyatlandırması gibi unsurlardan oluşmakta ve ülkenin ve şirketin ekonomik durumuna göre değişebilmektedir.	Getiri, tahvil alımı yapıldıysa faiz ve anapara ödemesi; hisse senedi alındıysa kâr payı ve sermaye kazancı şeklindedir. Bu durumda geri ödenme şartları önceden belirlenen sabit bir getiri söz konusudur.
Yatırımcının Kimliği	Genellikle çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilir.	Genellikle finansal kurumlar, kurumsal yatırımcılar ve bireysel yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kaynak: TCMB (2017:4)

Yeni pazarlara uygun giriş şekli seçimi uluslararası işletmeler için kilit bir stratejik karardır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımcıları tarafından verilen bu stratejik kararlar; yapılan yatırımın yeni işletme yaratması açısından yeşil alan yatırımları (greenfield investments), satın alma ve birleşmeler (acquisitions and mergers) ve kahverengi alan yatırımları (brownfield investments) olarak sınıflandırılmaktadır. **Yeşil alan yatırımları**; yabancı bir şirket tarafından ev sahibi ülkede tamamen yeni üretim, dağıtım ve araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) tesisi kurulmasını ifade eden, dolayısıyla ev sahibi ülkenin sabit sermaye stokunu ve istihdamını artıran, bu nedenle ev sahibi ülke açısından olması en çok istenilen yatırımlardır. Bu tip yatırımlarda yabancı yatırımcı kendi teknolojisi, üretim yöntemi ve yönetim anlayışıyla, kurumsal varlıklarının bir kısmını yabancı ülkeye taşıyarak kendi mülkiyetinde yeni bir işletme kurarak kârını maksimize etmekte, ancak yatırımların net getirisini elde etmek de diğer yatırımlara göre daha uzun zaman almaktadır (Nocke ve Yeaple, 2008: 529-557). **Birleşme ve satın almalar**, yabancı yatırımcının ev sahibi ülkede yerleşik firmanın hisselerini satın alması veya birkaç işletmenin hukuki yapılarına son vermeden ya da son vererek yeni bir işletme kurmak için birleşme ile gerçekleşmektedir. Böylece yatırımcı, yerli piyasaya hızlı ve kolay şekilde giriş imkânı yakalamaktadır, ancak satın alma sonrasında iki kuruluş arasında doğabilecek uyumsuzluğun üstesinden gelmek için derin bir yeniden yapılanma gerektirebilir. Yapılan araştırmalara göre, son on yılda uluslararası üretimdeki büyümenin çoğu (Daimler-Chrysler, Chase-J P Morgan, SKB-Glaxo, McKinsey- Envision, Credit Suisse-DLJ, AOL-Time Warner, Nestle-Purina and GE-Honeywell gibi), yeşil alan yatırımdan ziyade sınır ötesi birleşme ve devralmalar yoluyla olmuştur. Küresel çevre, şirketlerin birleşme ve satın almalar yoluyla rekabet edebilirliklerini artırmalarını önemli hale getirmiştir (Economic and Political Weekly, 2001: 2207-2208). **Kahverengi alan yatırımları** ise yeşil alan yatırımları ile satın alma yatırımlarının bir karması şeklindedir. Bu tip yatırımlarda, yabancı bir şirket genellikle pazara erken girmek ve yerli işletmenin Pazar payını kullanmak gibi amaçlarla ülkeye yerli bir şirketi satın alarak giriş yapar. Ancak daha sonra, sermaye kârlılığını artırmak amacıyla kendi kaynaklarını da transfer ederek

ve yerel işletmenin kaynaklarını kendi kaynakları ile birleştirerek yeni bir işletme oluşturur (Meyer ve Estrin, 2001:575-584).

Yabancı bankalar, ülkelere girişlerinde genellikle birleşme, satın alma veya yeşil alan yatırımlarını tercih etmektedirler. Ancak bu yöntemler arasından hangi yöntemin daha kârlı olduğu hakkında literatürde görüş birliği bulunmamaktadır. Yeşil alan yatırımları yüksek hacimli bankacılık operasyonları beklentisi olduğunda tercih edilmektedir; bu durum yabancı bankaların standartlarını korumalarını ve daha yüksek oranda kâr elde etmelerini sağlar (Kim ve Gray, 2007). Yeşil alan yatırımlarının daha fazla zaman alacağı ve aşına olunmayan bir çevrede faaliyet gösterilmesi nedeniyle riskli bir giriş yöntemi olduğu değerlendirilmektedir; buna istinaden bankalar genellikle yeşil alan yatırımları yerine satın alımları tercih etmektedirler (Van Tassel ve Vishwasrao, 2007). Fries ve Taci (2005) tarafından yapılan çalışmada, yabancılar tarafından satın alınan yerel bankaların etkinliğinin yeşil alan yatırımı yapan bankalardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Thi ve Vencappa (2008), yeşil alan yatırımı şeklinde bankacılık sektörüne yapılan yatırımın birleşme veya satın alma türüne göre bankacılık sektörüne yapılan yatırımlardan daha uygun maliyetli olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla bu ampirik çalışmalar, sahiplik ve verimlilik arasındaki ilişki analiz edildiğinde, giriş tarzının da hesaba katılması gerektiğini önermektedir.

III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARI

Bu çalışma kapsamında; Türkiye’de 2019 yılında faaliyet gösteren özel sermayeli bankaların yabancı sermayeli kuruluşlarla portföy yatırımı, birleşme veya satın alma biçiminde yaptıkları yatırım sonrasındaki performansları Türk Bankalar Birliğinin sitesinde her yıl düzenli olarak ilan edilen ölçütlerden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Bu ölçütler, örneklemdaki bankaların, söz konusu internet sitesinde yer alan ölçütlerden rastgele seçilen ve kârlılıkları hakkında bilgi veren, dönem net kârı/ ödenmiş sermaye oranı, vergi öncesi kâr/toplam aktif oranı, gelir/gider yapısını gösteren toplam gelir/toplam gider oranı; sektör paylarını gösteren toplam aktif, toplam krediler, toplam mevduatlar; şube rasyolarını gösteren şube başına personel oranlarından oluşmaktadır. Çalışmada ağırlıklı olarak sektöre yabancı sermaye girişinin arttığı 2000’li yıllar ele alınmış olup, söz konusu rasyoların oluşumunda kullanılan verilerin 2001 – 2018 tarihleri arasındaki gelişim trendi esas alınmıştır.

Bankacılık sektörünün genel yapısına bakıldığında, 2020 yılı itibariyle karşılaşılan tablo, aşağıdaki gibidir (Tablo-3):

Tablo-3: 01/11/2020 tarihi itibariyle Türk Bankacılık Sektöründeki Bankalar

Türkiye'deki Mevduat Bankaları	2020 Yılı İtibariyle Sayısı
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9
TMSF Bünyesindeki Bankalar	1
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	16
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14
Kamusal Sermayeli Katılım Bankaları	3
Yabancı Sermayeli Katılım Bankaları	3
TOPLAM	55

Kaynak: TBB, 2020

Tablo-3'te de görüldüğü üzere; Türk Bankalar Birliği'nin internet sitesinde yer alan faaliyeti devam eden bankalar hakkında verilerinin analizi sonucunda 2020 yılında dokuz özel sermayeli mevduat bankası ile onaltı yabancı sermayeli mevduat bankası ülkemizde faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bahse konu bu bankaların internet sitesinde yer alan yatırımcı ilişkileri bölümünden sermaye yapılarının incelenmesi neticesinde altı özel sermayeli mevduat bankasının ortakları arasında yabancı yatırım tespit edilmiştir (Tablo-4).

Tablo-4'te görüldüğü gibi, özel sermayeli mevduat bankalarının altısında yabancı sermayenin yer aldığı, sahiplik oranlarının yüzde 20 ile 42 arasında değiştiği, yabancı sermayenin ait olduğu ülkelerin çeşitlilik gösterdiği, bu yapılanma sürecinde Akbank'ın hisselerinin ABD merkezli, Fibabanka ve Türk Ekonomi Bankasının Avrupa merkezli, Şekerbank'ın Kazakistan merkezli, Turkish Bank'ın ise Ortadoğu merkezli yatırımcılar tarafından hisselerinin satın alındığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, sermaye çeşitliliği tek bir bölgeye toplanmamış, dünya üzerindeki çeşitli finans piyasalarından katılım olmuştur.

Tablo-4: Ortakları Arasında Yabancı Sermaye Bulunan Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Banka Adı	Açıklama
Akbank	06/12/2006 tarihinde sermaye artırımını sonrası %20'si Citi Bank Overseas Inv. Corp. Tarafından devralınmış, 2012 ve 2015 yıllarında COIC tarafından sahip olunan hisseler satılarak sıfırlanmıştır.
Fibabanka	21 Aralık 2015 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul kararı ile IFC (Uluslararası Finans Kurumu) ve EBRD (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası) tarafından eşit oranda karşılanmak üzere sermaye artırılmıştır. Yapılan Sermaye İştirak Sözleşmesi ile banka sermayesine karşılık gelmek üzere IFC(%9.95) ve EBRD'ye (%9.95) hisse senedi bastırılıp pay edilmesine ve böylece her iki kurumun Fibabanka A.Ş.'ye toplam %19,90 oranında ortak olmalarına karar verilmiştir.
Şekerbank	16 Mart 2012 tarihinde %19,37'lik pay Samruk Kazyna-Kazakistan Devlet Varlık Fonu'na devredilmiştir.
Turkish Bank	2007 yılında hisselerinin % 34,29'u National Bank of Kuwait'e satılmıştır.
Türk Ekonomi Bankası	10 Şubat 2005 tarihinde bankanın ana hissedarı olan TEB Mali Yatırımlar A.Ş. hisselerinin % 50'si BNP Paribas'a devredilmiş, bu devir neticesinde BNP Paribas, bankada %42.125 oranında dolaylı pay sahibi olmuştur.
Yapı Kredi Bankası	2005 yılında %50-%50 oranında Unicredit-Koç Grup ortaklığında kurulan Koç Finansal Hizmetler A.Ş., bankanın %81,9 (% 50 ortaklık olması nedeniyle %40,95'i) oranında hisselerine sahiptir.

Kaynak: TBB websitesi ile adı geçen bankaların internet sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, 2020 yılında faaliyeti devam eden onaltı yabancı sermayeli mevduat bankasının internet sitesinde yer alan yatırımcı ilişkileri bölümünden sermaye yapılarının incelenmesi neticesinde sekiz yabancı sermayeli mevduat bankasının ortakları arasında yerli sermaye tespit edilmiştir (Tablo-5). Tablo-5'ten elde edilen bilgilerin analizi sonucunda; önceden Tekfenbank'a ait olan hisselerin Burganbank adıyla Lüksemburg merkezli, Denizbank'ın Zorlu Holding'e ait çoğu hisselerinin önce Belçika-Almanya merkezli şirkete oradan da Rus sermaye şirketine satıldığı, Tekstilbank olan ICBC Bank hisselerinin artık Çin Halk Cumhuriyeti merkezli kuruluşa ait olduğu, OYAK Bank hisselerinin ING Bank adıyla Hollanda merkezli sermaye şirketine geçtiği, Finansbank'ın QNB adı ile çoklu el değişimleriyle Katar National Bank'a geçtiği, MNG Bankın yeni adı olan Turkmenbank'ın hisselerinin Arap Bank ve Bankmed'in elinde olduğu, son olarak Garanti Bankasının hisselerinin çoklu el değişimleri sonucunda İspanya finans piyasalarına geçtiği görülmektedir. Bu tabloda sermayenin en çok nerede toplandığına bakıldığında, bir önceki tablo (Tablo-4) ile benzer şekilde dünya üzerine yayıldığı, ancak burada Arap sermayesinin biraz önce çıktığı görülmektedir.

Tablo-5: Ortakları Arasında Türk Sermayesi Bulunan Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları

Banka Adı	Açıklama
Arap-Türk Bankası	2009 yılından itibaren hisselerinin % 20,58'i İş Bankasına, % 15,43'ü Ziraat Bankasına aittir.
Burgan Bank	2007 tarihinde Tekfenbank'a ait hisselerinin %70'i Eurobank EFG Holding(Luxemburg) S.A. tarafından devralınmıştır.
Denizbank	2006 tarihi itibarıyla Zorlu Holding, %74,9965 hissesini Belçika-Fransa sermayeli Dexia Participation Belgique S.A.'ya satmış;2012 tarihinde ise, Dexia Participation Belgique SA'ya ait %99.85 hisselerinin tamamı Rusya Federasyonunda mukim Sberbank Rossii (Sberbank) tarafından devralınmıştır.
ICBC Turkey Bank	2015 tarihinde Tekstilbank'a ait hisselerinin %75,50'si, Çin Halk Cumhuriyetinde mukim Industrial and Commercial Bank of China Limited'e devredilmiştir.
ING Bank	2007 tarihi itibarıyla OYAKBank hisseleri ING Bank N.V.'ye devredilmiştir.
QNB Finansbank	2006 tarihinde National Bank of Greece S.A., Finansbank'ın hisselerinin %46'sını satın almış, 2016 tarihinde ise; toplam %99.81 oranındaki hissesi Katarlı Qatar National Bank S.A.Q.'ya devredilmiştir.
Turkland Bank	2007 yılında MNG Bank'ın hisseleri %50'sinin Arap Bank PLC ve %41'inin BankMed tarafından devralınmasına izin verilmiştir.
Garanti BBVA	2005 yılında Garanti Bankası'nın % 25,5'ine karşılık gelen hisse senetleri General Electric Grubuna satılmıştır. İspanyada yerleşik Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA(BBVA), 22 Mart 2011 tarihi itibarıyla toplam %24.89 oranında pay sahibi olarak Doğu Grubu ile birlikte yönetimde ortak söz sahibi olmuştur. 2015 yılında, Doğu Holding A.Ş.'nin Bankadaki doğrudan payı %6.18'e düşmüştür. (%93,82)

Kaynak: TBB websitesi ile adı geçen bankaların internet sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur.

Tablo-6'da; altı yerel sermayeli ve sekiz yabancı sermayeli bankanın Türkiye Bankalar Birliği'ne ait internet sitesinde yer alan verilerinden derlenerek oluşturulmuş rasyoların ortalamaları karşılaştırmalı olarak yer almaktadır. Çalışmanın örnekleme kapsamında; ortakları arasında yabancı sermaye bulunan özel sermayeli mevduat bankalarının her biri ile, ortakları arasında Türk sermayesi bulunan yabancı sermayeli mevduat bankalarının her biri için, yukarıda bahsedilen rasyolara dayanılarak hisselerinin satılmasından önceki ve hisse satışından sonraki kârlılığı, gelir/gider yapısı, sektördeki payı ve şube rasyoları hesaplanmıştır.

Tablo-6: Yabancı Sermaye Tarafından Yatırım Yapılan Özel Bankalar ile Özel Sermaye Tarafından Yatırım Yapılan Yabancı Bankaların Performanslarının Karşılaştırılması¹

	Ulusal Sermaye	Yabancı Sermaye
Vergi öncesi kâr/ödenmiş sermaye	1,6	1,2
Dönem net kârı(zararı)/ödenmiş sermaye	29,4	25,3
Toplam gelir/gider	122,7	123,1
Toplam aktif	4	1,8
Toplam Alacak-kredi	1,4	1,9
Toplam mevduat	4	1,7
Çalışan sayısı	16	21

Kaynak: TBB, 2019

Bankaların kârlılık oranları bakımından değerlendirildiğinde, yabancı sermayenin özel sermayeli bankaların bir kısmını devralmasının vergi öncesi kâr/toplam aktif oranında yarattığı herhangi bir olumsuz etki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, dönem net kârı (zararı)/ ödenmiş sermaye oranı hesaplandığında bankaların dönem net kârlarında sürekli artış gözlenmiştir. Yabancı sermayeli bankaların Türk sermayeli bankalar tarafından devralınması sonucunda dönem net kârı (zararı)/ödenmiş sermaye oranlarında farklı sonuçlar çıkmaktadır. Kârlılık iki bankada devirden daha sonraki dönemlerde negatif olmuşken bir diğer bankada devir sonrası dönemlerde oransal olarak iki katına çıkmıştır.

Örnekleme kapsamındaki özel sermayeli mevduat bankaların hisselerinin yabancı yatırımcıya devredilmesinin banka gelirlerine herhangi bir olumsuz etkisi olmamış, gelir/gider seyri pozitif seviyede devam etmiştir. Benzer şekilde yabancı sermayeli banka hisselerinin Türk sermayeli bankalar tarafından devralınmasının sonucunda da, gelir/gider seyri pozitif seviyede devam etmiştir.

Çalışma kapsamında bankaların sektör/pazar paylarının hesaplanmasında toplam aktifleri değerlendirmeye alınmıştır. Devir alınan hisselerden sonra bankaların toplam aktifleri açısından pazar payları incelendiğinde hisse değişikliğinin bankaların aktifleri üzerinde negatif bir etkisinin olmadığı, genel olarak pazar paylarının değişmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle hisse devrinin, müşteriler açısından güven sarsıcı herhangi bir durum oluşturmadığı düşünülmektedir. Ayrıca, alacakların tahsiline yönelik olarak bankalar açısından

¹ Ortalama alınırken bankaların devir tarihleri dikkate alınmamış olup, TBB tarafından oluşturulan 2001-2018 yılları arasında bahse konu 6 adet yerli ve 8 adet yabancı bankaya ait verilerin ortalaması hesaplanılarak ulaşılan sonuçlar yer almaktadır.

hisse devir tarihlerinden sonra herhangi bir sorun yaşanmamış olduğu belirlenmiştir. Bankaların toplam mevduatlarında da benzer bir artış oranı görülmekte olup, bu durum da hisse devri sonrasında piyasada güven sarsıcı olumsuz bir etki ile karşılaşılmaksızın, bankaların mevduat toplamaya devam ettiğini göstermektedir.

Hisse devrinden sonra banka şubelerindeki ortalama personel sayıları incelendiğinde ise devir tarihinden önceki mevcut durumla karşılaştırıldığında çalışan sayısında özellikle Türk sermayeli bankalarda az miktarda da olsa azalma tespit edilmiştir. Ancak bunun nedeninin ne ölçüde hisse devri ile ilişkili olduğu bilinmemektedir. Çünkü yıllar içerisinde teknolojinin de gelişmesiyle şubelerde çalışan personel sayısında azalma olduğu genel olarak literatürde (örneğin, Yücebalkan ve Güvenç, 2017: 30-43) ifade edilen durumlardandır. Öte yandan yabancı sermayeli bankalarda negatif yönde gözlenmeyen bu değişimin, bu bankaların şube sayılarının Türk sermayeli bankalar kadar fazla olmaması ile ilişkili olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo-7’de ise; ulusal sermayeli olup yabancı sermaye tarafından hisseleri alınan bankalardan biri olan Akbank A.Ş.’ye ait kârlılık, gelir-gider yapısı, sektör payı ve şube rasyolarından alınan veriler, devir tarihi olan 2006 yılı temel alınarak hisse devri öncesi ve hisse devri sonrası performansı, yabancı sermayeli bankalardan olup hisselerini ulusal bankalardan biri olan Oyak Bank A.Ş. ile birleştiren ING Bank A.Ş.’ye ait kârlılık, gelir-gider yapısı, sektör payı ve şube rasyolarından alınan veriler, hisse devir tarihi olan 2007 yılı temel alınarak devir öncesi ve devir sonrası performansı ile karşılaştırılmıştır.

Bankaların kârlılık oranlarına ait rasyoların bulunduğu ilk iki ana sütundaki oranlar incelendiğinde; yabancı sermayeli ortakları bulunan Akbank A.Ş.’nin devir sonrası kârlılığının arttığı, ulusal sermayeli ortağı olan ve daha sonra hisselerini devralan ING Bank A.Ş.’nin ise devir sonrası kârlılığının azaldığı görülmektedir. Toplam gelir/gider oranı incelendiğinde, devir öncesi ve sonrası her iki bankanın performansı farklı şekilde değişmiştir. Akbank A.Ş.’nin gelir/gider oranı azalırken, ING Bank A.Ş.’nin gelir/gider oranı artmıştır ki bu oranın artışı banka performansı için iyi olarak yorumlanmaktadır. Sektörel payı ifade eden toplam aktif-krediler-mevduat oranlarında her iki banka açısından da azalma tespit edilmiştir. Son olarak personel sayıları bakımından ulusal sermayeli bankada artış görülürken yabancı sermayeli bankada azalma olmuştur.

Tablo-7: Rastgele Seçilmiş İki Bankanın Hisse Devri Öncesi ve Sonrası Performanslarının Karşılaştırılması

Banka/Rasyolar	Vergi Öncesi Kâr/Toplam Aktif		Dönem Net K-Z/Ödenmiş Sermaye		Toplam Gelir/Gider		Toplam Aktif		Toplam Krediler		Toplam Mevduat		Personel Sayısı	
	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası	Öncesi	Sonrası
Akbank T.A.Ş.	5,1	2,5	68,9	87,8	164,4	155,3	11,6	11,1	12,8	10,5	11,2	10,9	16	17
ING Bank A.Ş.	2,3	1,2	55,3	11,5	117,8	130,4	2,0	1,9	2,7	2,3	2,3	1,8	19	18

Kaynak: TBB (2019)

SONUÇ

Küreselleşmenin hızla ülke ekonomilerini, yaşam biçimlerini, teknolojiyi, kültürü değiştirdiği düşünüldüğünde ekonomik unsurların önemli bir faktörü olan bankaların da bu küreselleşmeden beslenmesi normaldir. Oldukça büyük sermayelerle kurulan, ülkelerin finans sektöründeki devlet aktörleri tarafından denetlenen, faaliyetleri ile ülke ekonomisinin canlılığını besleyen bankalar, yurt dışındaki sermayelerin yurt içine girmelerinde yine önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada öncelikle bu yolların açıklanması üzerine odaklanmıştır. Bu girişleri doğrudan yabancı yatırım bakış açısıyla inceleyerek bir ülkede fiziki varlık oluşturarak yatırımda bulunma kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu tür yatırımların hem yerel ülke hem de ana ülke açısından faydalarının yanı sıra dezavantajları da olabilmektedir. Yeni pazar bulunması, fazla işgücünün eritilmesi, rekabet olanaklarından yararlanılması, yeni kaynaklara ulaşma, yeni teknoloji ve bilgiye ulaşma, yerel ve ana ülkenin sağlayacağı faydalar olarak kısaca sayılabilir. Ana ülkede faaliyet gösteren işletmeler yerel ülkede sağladıkları kazançları kendi ülkelerine naklederek yerel ülke ekonomisine olumsuz yansımalar neden olabilirler. Ancak, her zaman için doğrudan yabancı yatırımlarından beklenen, sermaye, bilgi, teknoloji, deneyim, üretim, istihdam, ticaret gibi açıkları kapatarak yerel ülkenin topyekûn gelişimine katkıda bulunmasıdır.

Ülkemizde de ekonomik krizlerin yaşanması sebebiyle yerli sermayenin ihtiyaç duyduğu finansal gücü küreselleşme sayesinde dış kaynaklarda aramakta ve bu sayede doğrudan yabancı yatırımlar oldukça revaçta olmaktadır. Türk finans piyasasının küçük olmasına rağmen, finansal piyasalardan elde edilen kârlılık oranlarının yüksek oluşu nedeniyle bankacılık sektörüne olan yatırımlar sayesinde bu sektörde de yabancı yatırımlar sıklıkla görülmektedir. Tarihsel süreçte Türk sermayeli olarak bilinen çoğu bankanın sermayesinin içerisinde özellikle 2001 krizinden sonra yabancı sermayeli kuruluşlar görülmeye başlanmıştır. Yerel sermayeli olarak bilinen 9 bankanın 6'sında yabancı sermaye yer alırken, yabancı sermayenin sahiplik oranları %20-%42 arasında değiştiği ve ortalama yabancı

sermaye oranının ise 2019 yılı itibarıyla %30 seviyelerinde olduğu tespit edilmiştir. Sektörde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların, çoğunlukla satın alma ve birleşme ile giriş yapmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Sermaye yapısı bu kadar çeşitlilik gösterirken sektörde faaliyet gösteren bankalar arasında tamamen Türk sermayeli bankaların sayısı ise sadece 3 ile sınırlı kalmış durumda olup bu bankalar İşbankası, Adabank ve Anadolu Bank olarak sıralanmaktadır.

Claessens ve diğerleri (2001) tarafından yapılan gelişmiş ve gelişmekte olan 80 ülkede 7900 bankayı kapsayan çalışmada yabancı bankaların yerel bankaların gelir, kâr ve maliyet düşüşlerinin nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yabancı bankaların girişi sonucunda, yerel bankaların kârlılıklarında azalma olmakla birlikte, rekabetin artması sonucunda yerel bankaların performanslarının ve etkinliklerinin geliştiği tespit edilmiştir. Yazarlara göre, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların performanslarının yerel bankalara göre daha iyi olduğu, ancak gelişmiş ülkelerde ise bu durumun tersi mevcuttur. Claessens ve diğerleri tarafından yapılan bahsi geçen çalışmayı destekleyecek şekilde, bu çalışma ile ülkemiz bankacılık sektöründe yapılan yabancı yatırımlar sonucunda birleşilen veya satın alınan ulusal sermayeli bankaların satın alımı takip eden süreçte kârlılık oranlarında düşüş olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada; yerel sermayeden yabancı sermayenin kontrolüne geçen banka sayısı 8 olarak tespit edilmekte olup kontrole ilişkin oranlar %65-%100 arasında değişmektedir. Yabancı sermaye ile yönetilen bankaların performansları karşılaştırıldığında çıkan sonucun pozitif seyir halinde olduğu görülmektedir. Bu bulgular, yabancı bankaların kârlılık ve verimliliklerinin daha fazla olduğu yönündeki farklı ülkelerde yapılan diğer çalışmalar (örneğin; Berger ve diğerleri, 2009; Chantapong, 2005; Nimalathasan, 2008; Azam ve Siddiqui, 2012) ile benzerdir.

Daha önce de belirtildiği gibi Türk finans piyasasının küçük olmasına rağmen kârlı oluşu, piyasanın gelir merkezi durumuna gelmiş olması sayesinde hisse devri, birleşme, satın alma sonrasında seyir artış yönündedir. Ama yine de, yabancı sermaye ile hisse satımı gerçekleştiren yerel bankanın, yerel bankanın hisselerini alan yabancı bankaya oranla performansının daha iyi olduğu görülmektedir. Buna yol açan etmenlerin de, çalışmada karşılaştırılan iki banka'dan biri olan Akbank açısından ele alındığında, Akbank'ın hâlâ müşteri bakış açısıyla Türk bankası olduğunun algılanması nedeniyle kârlılığının yabancı sermayeli bankaya oranla daha fazla olduğu düşünülebilir. Bu durumun gelecekte yapılacak çalışmalar ile değerlendirilmesi önemlidir. Sonuç olarak, söz konusu verilerin ışığında; yabancı sermaye ile hisse satımı gerçekleştiren yerel bankanın, yerel bankanın hisselerini alan yabancı bankaya oranla performansının daha iyi olduğu görülmektedir. Ancak, karşılaştırma verilerinin iki banka ile sınırlı kalması, çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Buna rağmen, Türk bankacılık sektörünün yabancı yatırımlar ve yerel sermaye etrafında değerlendirildiği bu çalışma ile, sektörün mevcut durumu ile ilgili önemli veriler elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö. (1987). *100 soruda Türkiye’de bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987
- Aydemir, N., (2004). *Dünden bugüne Türkiye’de bankacılık*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Azam, M., Siddiqui, S. (2012). Domestic and foreign banks’ profitability: differences and their determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(1), 33- 40.
- Berger, A.N., Hasan, I., Zhou, M. (2009). Bank ownership and efficiency in china: what will happen in the world’s largest nation? *Journal of Banking and Finance*, 33 (1): 113-130.
- Blomstrom, M., Lipsey, R.E. ve Zejan, M. (1992). What explains developing country growth? *National Bureau of Economic Research*, (No. w4132).
- Boland, V. (2009). Modern dilemma for world's oldest bank. *Financial Times*.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. ve Lee, J. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics*, 45, 115–135.
- Chantapong, S. (2005). Comparative study of domestic and foreign bank performance in Thailand: The regression a nalysis. *Economic Change and Restructuring*, vol. 38, issue 1, 63-83.
- Chambers, N. (2004). *Kriz dönemi ve sonrasında bankaların finansal yapısının analizi*, Avcı Ofset Matbaacılık
- Chaudhry, I.S, Farooq, F. ve Mushtaq, A. (2014). Factors affecting portfolio investment in Pakistan: Evidence from time seriis analysis, *Pakistan Economic and Social Review*, Published by: Department of Economics, University of the Punjab, Vol. 52, No. 2, 141-158.
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H. (2001). How does foreign entry affect domestic banking markets? *Journal of Banking and Finance*, 25 (5): 891-911.
- Claessens, S. ve Van Horen, N. (2012). Being a foreigner among domestic banks: asset or liability? *Journal of Banking and Finance*, 36 (5):1276-1290.
- Çivi H., (1985). *Türkiye’de bankacılık; teori, uygulama ve sonuçları*, Ankara: Fon Matbaası Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No:1
- Duce, M. (2003). *Definitions of Foreign Direct Investment (FDI): A Methodological Note*, 1-16

- Dunning, J. H. (1980). Toward an eclectic theory of international production: some empirical tests. *Journal of International Business Studies*, 11(1), 9-31.
- Erol, M.H. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi ve Türkiye’de kamu bankalarının yeniden yapılandırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- FDIC (2020). *Quarterly banking profile (QBP) - second quarter 2018*. <https://www.fdic.gov/bank/analytical/qbp/2018jun/qbp.pdf> (Erişim tarihi: 09/11/2020)
- Focarelli, D. ve Pozzolo, A. (2001). The patterns of cross-border bank mergers and shareholdings in OECD countries. *Journal of Banking and Finance*, 25(12): 2305-2337.
- Fries, S. ve Taci, A. (2005). Cost efficiency of banks in transtion: evidence from 289 bank in 15 post-communist countries. *Journal of Banking and Finance*, 55-81.
- Goldberg, L.G. ve Saunders, A. (1980). The causes of US Bank expansion overseas: The case of Great Britain. *Journal of Money, Credit and Banking*, 12(4): 630-643.
- Goldthwaite, R. A. (1995). *Banks, Places and Entrepreneurs in Renaissance Florence*, Aldershot, Hampshire, Great Britain
- Güvenç, D., Yücebalkan B., (2017). Bankacılık sektöründe teknolojik gelişimin işgücüne yansımaları, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, 30-43
- Hoggson, N. F. (1926). *Banking through the ages*, New York, Dodd, Mead & Company
- Isik, I. ve Hassan, M.K. (2003). Financial deregulation and total factor productivity change: an empirical study of Turkish commercial banks, *Journal of Banking and Finance*, 27 (8): 1455-1485.
- Jiang, C., Yao, ve S., Feng, G. (2013). Bank ownership, privatization, and performance: evidence from a transition country, *Journal of Banking and Finance*, 37(9): 3364-3372.
- Kepenek, Y. ve Yentürk N. (2005). *Türkiye Ekonomisi*. (18.b), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kim, Y. ve Gray, S.J. (2007). An assessment of alternative empirical measures of cultural distance: Evidence from the Republic of Korea, *Asia Pasific Journal of Management*, 26(1): 55-74.

- KPMG (2020 a) *Standing firm on shifting sands*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/07/standing-firm-on-shifting-sands.pdf> (Erişim tarihi: 09/11/2020)
- KPMG (2020 b) *Bankacılık - sektörel bakış*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2019/12/sektorel-bakis-2020-bankacilik.pdf> (Erişim tarihi: 04/10/2020)
- Lensink, R., Meesters, ve A., Naaborg, I. (2008). Bank efficiency and foreign ownership: do good institutions matter? *Journal of Banking and Finance*, 32(5): 834-844.
- Mergers, Acquisitions and Development Source: Economic and Political Weekly, Vol. 36, No. 25 (Jun. 23-29, 2001), pp. 2207-2208 Published by: *Economic and Political Weekly*
- Meyer, K. E., Estrin S. (2001). Brownfield entry in emerging markets, *Journal of International Business Studies*, Vol. 32, No. 3, 575- 584
- Nimalathasan, B. (2008). A comparative study of financial performance of banking sector in Bangladesh - An application of CAMELS rating System. *Annals of University of Bucharest, Economic and Administrative Series*, 141-152.
- Nocke, V., Yeaple S. (2008). An assignment theory of foreign direct investment, *The Review of Economic Studies*, Vol. 75, No. 2, pp. 529-557
- OECD (2020). *Inward FDI flows by industry*. <https://data.oecd.org/fdi/inward-fdi-flows-by-industry.htm> (Erişim tarihi: 09/11/2020)
- Patterson, N., Montañees, M., Motala, J. ve Cardillo, C. (2004). *Foreign direct investment: Trends, data, availability, concepts and recording practices*. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Sabır, H. (2002). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını geliştirmekte olan ülkelere yönlendirici politikalar, *HDT Dergisi*, Ekim 2002, s:3
- Sağlam, D. (1976). *Türkiye ekonomisi*. Ankara, Ayyıldız.
- Statista (2020) *Global banking sector ranking based on the domestic bank assets of selected countries in 2009 with a forecast to 2030 and 2050*. <https://www.statista.com/statistics/276180/country-ranking-based-on-worldwide-bank-assets/> (Erişim tarihi: 08/10/2020)
- Şahin, H. (2009). *Türkiye ekonomisi, tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu*. Bursa: Ezgi Yayınevi.
- The Banker, *Top 1000 world banks*. <https://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks/Top-1000-World-Banks-2018> (Erişim tarihi: 07/11/2020)

- Thi, N.-A.V., Vencappa, D., (2008). *Does the Entry Mode of Foreign Banks Matter for Bank Efficiency? Evidence from the Czech Republic, Hungary, and Poland*, Working Paper No. 925, William Davidson Institute.
- Türkiye Bankalar Birliği, (2002). Türk bankacılık sistemi 2001, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 42
- Türkiye Bankalar Birliği (2012). *Türkiye’de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*, İstanbul
- Türkiye Bankalar Birliği (2020) *Banka bilgileri*. <https://www.tbb.org.tr/> (Erişim tarihi:15/05/2020)
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bülten, Eylül 2017, Sayı: 47
- UNCTAD (2012) *World investment report*. https://unctad.org/en/PublicationChapters/WIR2012MethodologicalNote_en.pdf (Erişim tarihi: 12/09/2020)
- UNCTAD (2020) *Global foreign direct investment falls 49% in first half of 2020*. <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-falls-49-first-half-2020> (Erişim tarihi: 09/11/2020)
- Van Tassel, E. ve Vishwasrao, S. (2007). Asymmetric Information and the mode of entry in foreign credit markets, *Journal of Banking and Finance*, 31(2): 3742-3760.
- Visual Capitalist (2020). *Where worlds banks make money?* <https://www.visualcapitalist.com/where-worlds-banks-make-money/> (Erişim tarihi: 09/11/2020)
- Ziraat Bankası (2019). *Bankamız tarihçesi* <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi> (Erişim tarihi: 09/11/2019)